

233 с.

3. Здравомыслов А. Г. Потребности. Интересы. Ценности. / А. Г. Здравомыслов. – М. : Политиздат, 1986. 223 с.

4. Левыкин И. Т. Теоретические и методологические проблемы социальной психологии. / И. Т. Левыкин. – М. : Мысль, 1975. 256 с.

5. Москаленко В. В. Соціалізація особистості : монографія / В. В. Москаленко. – К. : Фенікс, 2013. 540 с.

6. Случик Р. В. Основы социализации личности / Р. В. Случик. – Ивано-Франківськ. : НАІР, 2015. 218 с.

7. Теоретическая и прикладная социальная психология / Отв. Ред. А. К. Уледов. – М. : Мысль, 1988. 335 с.

8. Тугаринов В. П. О ценностях жизни и культуры. / В. П. Тугаринов. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1960. 180 с.

REFERENCES

1. Gudechek, Ya. (1989). Cennostnaya ory'entacy'ya ly'chnosty'. [The value orientation of the individual]. Moscow.

2. Drobny'czky'j, O. G. (1967). My'r ozhy'vshy'h predmetov. [World of coming back to life objects]. Moscow.

3. Zdravomyслов, A. G. (1986). Potrebnosty'. Y'nteresy. Cennosty'. [Necessities. Interests. Values]. Moscow.

4. Levyky'n, Y'. T. (1975). Teorety'chesky'e y' metodology'chesky'e problemy socy'al'noj

psy'hology'y'. [Theoretical and methodological problems of social psychology]. Moscow.

5. Moskalenko, V. V. (2013). Socializaciya osoby'stosti : monografiya [Socialization of personality : monograph]. Kyiv.

6. Sluchy'k, R. V. (2015). Osnovy' socializaciyi osoby'stosti. [Bases of socialization of personality]. Ivano-Frankivsk.

7. Teorety'cheskaya y' pry'kladnaya socy'al'naya psy'hology'ya. (1988). [Theoretical and applied social psychology]. Moscow.

8. Tugary'nov, V. P. (1960). O cennostyax zhy'zny' y' kul'tury. [About the values of life and culture]. Lviv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ГРЕЧИХІНА Наталія Володимирівна – викладач кафедри іноземних мов Центральноукраїнського національного технічного університету.

Наукові інтереси: специфіка термінологічної лексики в науково-навчальних текстах.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

GRECHYKHINA Natalia Vladimirovna – the lecturer of the foreign language department of the Central Ukrainian National Technical University.

Circle of scientific interests: the specific features of terminological lexis in academic texts.

Стаття надійшла до редакції 23.12.2019 р.

УДК 378.124

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-186-199-203

КРАВЧЕНКО Ольга Василівна –

здобувач кафедри педагогіки та менеджменту освіти

Центральноукраїнського державного педагогічного університету

імені Володимира Винниченка

ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-4180-705X>

e-mail: kravao2015@gmail.com

**ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЯВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО
ВИКЛАДАЧА**

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасна соціокультурна ситуація вимагає від людини перебувати в горизонті аксіологічної думки, що визначає його ціннісне самовиявлення. Суспільство потребує нової якості освіти, орієнтованої на формування особистості здатної до саморозвитку. Спрямованість на саморозвиток, самоактуалізацію дозволяють людині стати активним суб'єктом життя і професійної самореалізації. Це спонукає до змін у всій освітній системі.

Зміна вимог до сучасного викладача від

транслятора основ наукових знань – до викладача-дослідника, творчої особистості, що самореалізується в професійній діяльності передбачає оновлення його професійної підготовки. У визначенні характеру підготовки до педагогічної діяльності важливо орієнтуватися не тільки на результат діяльності викладача, який спрямований на розв'язання освітніх завдань, а безпосередньо на його особистість. Таким чином, професійна підготовка викладача повинна передбачати не тільки оволодіння фаховими компетентностями, знаннями та вміннями, а

й розвиток у нього комплексу особистісних якостей і властивостей.

Ми вважаємо, що одним із важливих завдань підготовки викладача повинна виступати його здатність до самовиявлення в професійній діяльності, що проявляється у визначені ролі своєї презентації, стилю поведінки і їх вплив на розвиток вихованців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В педагогічних дослідженнях категорія «самовиявлення», не дивлячись на її активне використання, мало розроблена. Серед досліджень питання самовиявлення можна назвати праці А. Косогорової, в яких творче самовиявлення визначається як фактор самотворення суб'єкта педагогічної освіти та розглядається в контексті проблеми становлення педагога в цілому. А. Солдатова розглядає творче самовиявлення в якості педагогічного засобу підготовки майбутнього вчителя до інноваційної діяльності. І. Тарасова розкриває акмеологічні особливості професійного самовиявлення кадрів управління. Проблемою дослідження Д. Мирзоевої є самовиявлення як особистісна характеристика суб'єкта педагогічного спілкування. Теоретичні засади творчого самовиявлення особистості студента-журналіста досліджує В. Костюк.

Формування особистості педагога та підготовка фахівців у вищих педагогічних закладах висвітлено у дослідженнях О. Абдуллої, Л. Кондрашової, Н. Кузьміної, В. Кузя, О. Мороза, Н. Половникової, В. Семиченко, В. Сластьоніна, Г. Троцько, Н. Хміль та ін.

Проблему підготовки студентів до професійної педагогічної діяльності висвітлено у дослідженнях А. Алексюка, Ш. Амонашвілі, Г. Балла, І. Беха, О. Бодальова, Є. Бондаревської, І. Зязюна, В. Кан-Каліка, Н. Кічук, Б. Красовського, А. Маркової, Л. Мітіної, І. Підласого О. Пехоти, С. Сисоєвої та інших.

Проблеми становлення людини як суб'єкта власної життєдіяльності досліджували К. Абульханова-Славська, О. Асмолов, Б. Ананьєв, М. Бернштейн, І. Бех, В. Біблер, В. Петровський, І. Слободчиков, В. Шадріков та інші. Проте, аналіз праць вищезгаданих науковців дозволяє констатувати, що зміст професійного самовиявлення майбутнього викладача залишається предметом наукової дискусії і потребує подальшого обґрунтування і деталізації.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні сутності та змісту професійного самовиявлення майбутнього

викладача.

Виклад основного матеріалу дослідження. Самовиявлення для людини завжди було об'єктивно необхідною умовою її життя як на рівні фізичного виживання, так, пізніше, і в розв'язанні нею завдань духовного плану. Вже на ранніх етапах свого розвитку, коли головною і єдиною метою людини було самозбереження і продовження роду, процес самовиявлення був органічно вплетений в природний потік життя спільноти як одна з умов виживання. Пізнання природи, самого себе і оточуючих можливо тільки через акти самовиявлення взаємодіючих суб'єктів. З часом людина почала прагнути до виділення себе з маси. Через акти індивідуального самовиявлення накопичуються способи збереження і примноження «людського в людині» з покоління в покоління.

Категорію «само» (самовизначення, самопізнання, самовиявлення, само-реалізація) ми розглядаємо як унікальну систему, якій властиві ознаки саморозвитку. «Самість» можна вважати одночасно і властивістю і здатністю самотворення, самоздійснення людини у розширенні своїх потреб, можливостей, здібностей у створюваному нею світі. Зростання потреби в саморозумінні, самоактуалізації, самоздійсненні та інших феноменах «само» пов'язано із розширенням знань людини про світ і про себе, із зростанням суб'єктивних можливостей й ускладненням завдань, що постають перед людиною, із збільшенням обсягу знань про світ і професію [5, с. 7].

Розглянувши позиції окремих авторів щодо питання визнання самоцінності особистості педагога, ми переконалися, що в процесі підготовки педагога визначальною повинна виступати сутнісна потреба у виявленні свого «Я», яка характеризується в наукових дослідженнях як: джерело, яке людина бере за основу задоволення своїх потреб, при досягненні високого рівня самостійності і майстерності [1, с. 12]; егоцентризм, що вживається відносно вчителя до індивідуального, особистого «Я», що є засобом самовиявлення, самореалізації, важливою складовою системи ціннісних орієнтацій вчителя [2, с. 129]; прийнятний рівень самоповаги, самооцінки, збереження своєї ідентичності, що є психологічно найважливішим для людей [3, с. 30]; здатність педагога прийняти і проявити своє неповторне «Я», що визначає соціальну зрілість учителя [6]; індивідуальний стиль професійної діяльності і спілкування,

адекватний власним психологічним установкам, який повинен бути сформований в процесі самовиховання; професійний імідж сучасного вчителя, як інструмент ефективного впливу на учнів та успішної самореалізації [4].

Важливим для нашого дослідження є трактування особистості вчителя В. Слассьоніним як такого рівня розвитку людини, на якому його вчинки детермінуються не тільки зовнішніми обставинами. Провідними є внутрішні умови: світогляд, цільові стратегічні установки, вся мотиваційна сфера [7], тобто творче самовиявлення.

Виходячи з вищевикладеного, підготовку до виконання професійних педагогічних функцій, на нашу думку, доцільно пов'язати з поняттям «самовиявлення», яке враховує зважливі характеристики сучасного викладача: рівень самостійності і відповідальності за результати своєї діяльності, творче ставлення до діяльності, усвідомлення своєї самоцінності, унікальності, що дозволяє розглядати освітній процес як звернений не тільки до учня, а й до педагога, до його самореалізації, до саморозвитку в професійній діяльності. Особливості самовиявлення викладача не тільки вибудовують його зовнішній вигляд, проявляються в мові, міміці, жестах, манері поведінки, визначають стиль спілкування, але вони зумовлюють спрямованість професійної діяльності на пізнання самого себе і пошук можливостей своєї професійної реалізації. У професії педагога самовиявлення є проявом його особистісного ставлення до діяльності, сприяє включенню вихованців в процеси саморозвитку, і тому за своєю сутністю завжди є творчою. Творчий характер закладений в самій суті педагогічної діяльності. Педагогічна творчість спрямована на особистість вихованця, що розвивається. Творчість викладача виявляється у прагненні й умінні постійно самовдосконалюватися, знаходити нові методи практичної реалізації вимог часу, творчо застосовувати надбання педагогічної науки, здійснювати науково-дослідницьку діяльність.

Особистість учителя є основою педагогічної діяльності, забезпечуючи тим самим її унікальність і неповторність в кожному конкретному випадку. Тому все більша кількість досліджень пов'язує підготовку до виконання професійно-педагогічних функцій з розвитком у студентів здібностей до творчості, які можуть виявлятися як: творча індивідуальність

суб'єкта (С. Гільманов); креативність, динамізм особистості педагога, багатство внутрішньої енергії, ініціатива, гнучкість (Ю. Кулюткін, А. Маркова, Т. Сухобська); суб'єктивно-авторська позиція педагога (В. Серіков).

Дослідники наводять переконливу аргументацію щодо переваги творчості над нормативно заданим в педагогічній діяльності. Сучасний педагог – це активний соціальний діяч, який визнає самоцінність власної особистості, що знаходиться на шляху професійної самореалізації.

В основі професійного самовиявлення педагогів лежать процеси самопізнання, саморозвитку і самореалізації. Ці процеси названі В. Шкель засобами самовиявлення, а сферами самовиявлення є: різні види діяльності, поведінки (взаємодія з навколишнім світом), відносини (до людей, до світу, до різних подій), самооцінка. Сфера індивідуального самовиявлення вказує на спрямованість активної суб'єктності.

Ми розуміємо професійне самовиявлення педагога як здатність висловити в професійній педагогічній діяльності (в зовнішньому прояві) своє внутрішнє «Я», свою активність в процесі об'єктивації безсторонньої допомоги, інтеграл самоствердження і громадського обов'язку, аналіз різних моделей або типів активності. Проблема самовиявлення виступає як одна зі сторін загальної проблеми об'єктивації особистості, а об'єктивація є межею «самоздійснення» особистості, яка відображає своє ставлення до світу. Вона висловлює себе адекватно цього світу і адекватно самої себе.

Професійне самовиявлення педагога супроводжує процеси саморозвитку і самореалізації. Самопізнання при цьому виступає механізмом оптимізації професійного самовиявлення особистості. Сферами самовиявлення є: різні види діяльності, поведінки (взаємодія з навколишнім світом), ставлення (до людей, до світу, до самого себе, до різних подій), самооцінка. Сфера індивідуального самовиявлення вказує на спрямованість особистості. Самовиявлення важливе для розвитку особистості. Виходячи з визначення сутності самовиявлення особистості, ми можемо виділити наступні компоненти: структурні – самоствердження особистості і громадський обов'язок, функціональні – спосіб організації життя і регуляції часу, тип активності; тип суперечностей, критичних для особистості; види наслідків критичних суперечностей; співвідношення регуляції

особистістю свого життя і регуляції особистості суспільством; мотивація.

У літературі виділяють різні функції самовиявлення, що вказують на важливість і необхідність його здійснення в різних ситуаціях міжособистісного спілкування. У найбільш повному вигляді система функцій самовираження представлена в дослідженні І. Шкуратової, яка зазначає, що: екзистенційна функція полягає в утвердженні факту свого існування і бажанні бути залученим до соціальної взаємодії; в спрямованості самовиявлення на відображення приналежності особистості до певних соціальних чи психологічних типів полягає ідентифікаційна функція; самовиявлення реалізує функцію само-регуляції і сприяє емоційній розрядці; комунікативна функція є генетично вихідною, оскільки вся інформація, що посиляється особистістю, адресована іншим людям (встановлення контакту); самовиявлення включає перетворювальну функцію, яка використовується в педагогічному спілкуванні у взаємодії в системі «вчитель-учень»; самовиявлення виконує функцію регуляції міжособистісних відносин і вибудовує відносини людей один з одним; функція самовтілення пов'язана з тим, що, висловлюючи себе в спілкуванні з іншими людьми, людина створює в їхній свідомості образ себе.

Дослідниця І. Тарасова пропонує класифікацію типів і засобів самовиявлення особистості: на підставі видів творчої діяльності: музичне, художнє, театральне, літературне, інформаційні технології (Інтернет) та ін.; на підставі видів діяльності: творчість, спілкування як комунікація (телебачення і ЗМІ); економіка, юриспруденція, історія, соціум, спортивна діяльність; на підставі диференціації психічних процесів: пізнавальні (відчуття і сприйняття – імідж, колір, запах та ін.; пам'ять і мислення – самопізнання, уяву – фантазії) і емоційні (саморозуміння); на підставі організації діяльності та впливу на людину: реабілітаційна функція виховної системи; метод психокорекції та психопрофілактики (метод «Терапія творчим самовираженням»); реклама; соціальний захист людини; управління своєю діяльністю (самоврядування, колективні справи), розвиток творчого потенціалу особистості та ін.; на підставі активності особистості в процесі самовиявлення: самостійно або під впливом когось або чого-небудь (парапсихологія, астрологія, релігія та ін.) [9].

Вивчаючи вплив самовиявлення на

розвиток особистості майбутнього викладача, ми допускаємо, що позитивне ставлення до себе як мета і наслідок розвитку самовиявлення сприяє позитивному ставленню до майбутньої професійної діяльності, цільової детермінації, інтеграції соціально-професійних цілей та реалізації механізму «здатність – мета – результат». Розвиток самовиявлення зумовлений асинхронністю, асиметричністю процесу професійної соціалізації як найбільш ефективного засобу розвитку особистості майбутнього викладача.

Розглядаючи особливості формування професійного самовиявлення майбутнього педагога в процесі магістерської підготовки, дотримуємося концепції діяльнісного підходу до соціально-професійного розвитку особистості. У цьому зв'язку зміст критеріїв професійного самовиявлення особистості криється в компонентах психологічної динамічної структури діяльності: мета-спосіб-результат. Результат, якого досягає майбутній викладач при виконанні конкретної соціальної функції, заломлюється через призму соціально-професійних потреб, інтересів і цінностей, з одного боку, які засвоєні і практично реалізуються даною особистістю в колегіальній діяльності. Протиріччя між індивідуальним і соціальним досвідом, який студент засвоює в процесі становлення професійного самовиявлення, пояснюються за допомогою його критеріїв: спрямованість, активність, самопрезентація.

На основі запропонованих критеріїв охарактеризовано рівні професійного самовиявлення викладачів: низький (зовнішньо-іміджевий) – на цьому рівні викладач самовиявляється через зовнішні атрибути, в тому числі одяг, імідж, невербальні та вербальні засоби спілкування, демонстративні форми поведінки; базовий (соціально-професійний) – на цьому рівні викладач самовиявляється через свою професію і ставлення до соціуму; високий (творчий) – на цьому рівні викладач самовиявляється через творчість – це може бути як професійна творчість, так і в різних галузях життєдіяльності.

Висновки та перспективи подальших розвідок наперед. Ґрунтуючись на теоретичних узагальненнях, ми дійшли висновку, що професійне самовиявлення майбутнього викладача – це узагальнена характеристика його особистості, що пояснює стан вияву її розвитку як професіонала, за допомогою активізації професійного призначення, досягнень у

професійному саморозвитку, демонструванні професійного самоствердження.

Ми запропонували критерії (спрямованість, активність, самопрезентація) та охарактеризували рівні професійного самовиявлення викладачів (низький (зовнішньо-іміджевий), базовий (соціально-професійний), високий (творчий)).

До питань, які потребують подальшого дослідження, ми відносно обґрунтування умов розвитку професійного самовиявлення майбутніх викладачів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Абульханова-Славская К. А. Психологические и жизненные потери. *Психология личности в условиях социальных изменений*. М. : РАН. Ин-т психологии, 1993. С. 7–20
2. Бездухов В. П. Гуманистическая направленность учителя. Самара – Спб: Изд. СамГПУ, 1997. 172 с.
3. Брушлинский А. В. Субъект менталитета и ментальность субъекта. *Российский менталитет. Психология личности, сознание, социальные представления*. М. : РАН. Ин-т психологии, 1996. С. 28–33.
4. Довга Т. Я. Элементы имиджотворчества у навчально-професійній діяльності майбутнього вчителя початкової школи. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка» : зб. наук. пр. Дрогобиц. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка*. Дрогобич, 2016. Вип. 3/35. С. 100–108
5. Ляшенко Р. О. Професійна самоактуалізація майбутнього викладача-філолога: монографія. Харків: Мачулін, 2019. 240 с.
6. Радул В. В. Соціальна зрілість особистості: монографія. Харків: Мачулін, 2017. 442 с.
7. Слостенін В. А. Гуманистическая парадигма педагогического образования. *Магистр*. 1994. №6. С. 2–7.

REFERENCES

1. Abul'khanova-Slavskaya, K. (1993). *Psikhologicheskie i zhiznenny'e poteri*. *Psikho-*

logicheskiye i zhiznennyye poteri. [Psychological and life losses]. Moscow.

2. Bezdukhov, V. (1997). *Gumanisticheskaya napravlennost' uchitelya*. [The humanistic orientation of the teacher]. Samara.

3. Brushlinskij, A. (1996). *Sub`ekt mentaliteta i mental'nost' sub`ekta*. *Rossiiskij mentalitet*. [The subject is the mentality and mentality of the subject]. Moscow.

4. Dovha, T. (2016). *Elementy imidzhotvorchosti u navchalno-profesiinii diialnosti maibutnoho vchytelia pochatkovoї shkoly*. [Elements of image creation in the educational and professional activity of the future elementary school teacher]. Drohobych.

5. Liashenko, R. (2019). *Profesiina samoaktualizatsiia maibutnoho vykladacha-filoloaha: monohrafiia*. [Professional self-actualization of the future teacher-philologist]. Kharkiv.

6. Radul, V. (2017). *Sotsialna zrilist osobystosti: monohrafiia*. [Social personality maturity]. Kharkiv.

7. Slastyonin, V. (1994). *Gumanisticheskaya paradigma pedagogicheskogo obrazovaniya*. [The humanistic paradigm of teacher education]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КРАВЧЕНКО Ольга Василівна – здобувач кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: підготовка майбутнього викладача філологічних дисциплін до професійного самовиявлення в процесі магістерської підготовки.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KRAVCHEENKO Olha Vasyilivna – applicant of the Department of Pedagogy and Educational Management of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: teaching of the future teachers of philological disciplines to professional self-expression in the process of master's education.

Стаття надійшла до редакції 23.01.2020 р.

УДК: 37(430) «19/20»

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-186-203-207

КРИВОРОТЬКО-ТАЙФУР Камілія Сергіївна –

аспірант кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3724-5517>

e-mail: kamillia.kryvorotko@gmail.com

ЗМІСТ І ФОРМИ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УНІВЕРСИТЕТАХ НІМЕЧЧИНИ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У сучасному освітньому просторі під впливом

інтеграційних процесів, актуалізувалося наукове співробітництво між європейськими країнами. Прагнення України стати